

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

מפעלים בחברה הישראלית

[לחברת המקוונת](#)

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

ועדת היגוי:

טליה נאמן – מנהלת אגף תכנים, תכניות, השתלמויות והכשרה, מינהל חברה ונוער

עמליה לוזאין – מפקחת תכנים ותכניות, אגף תכנים, תכניות, השתלמויות והכשרה, מינהל חברה ונוער

כתיבה:

סימא גוטמן – סגנית מרכז הדרכה ארצי-חברתי, אגף תכנים, תכניות, השתלמויות והכשרה, מינהל חברה ונוער

חנה ארז – מפקחת חינוך חברתי קהילתי, אגף חח"ק, מינהל חברה ונוער

טלי כהן אורנשטיין - מנהלת מרכז הדרכה פדגוגי-טכנולוגי, אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות, מינהל חברה

ונוער

שושי שפיגל – ממונה חברה וקהילה ממ"ד, אגף חח"ק, מינהל חברה ונוער

עיצוב גרפי:

רונית גוטמן גרוס – סגנית מרכז הדרכה פדגוגי-טכנולוגי, אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות, מינהל חברה

ונוער

עריכה לשונית: אפרת חבה - עורכת לשונית, אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות, מינהל חברה ונוער

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

תוכן עניינים

עמוד	נושא
1	דבר מנהל המינהל .....
2	מבוא .....
3	הנחות יסוד .....
3	מטרות המפגשים .....
4	אוכלוסיות יעד .....
4-5	עקרונות פדגוגיים .....
	דגשים במפגשים
6	מפגשים בדגש תרבותי-דיאלוגי .....
6	מפגשים בדגש חברתי-חוויתי .....
6	מפגשים בדגש לימודי .....
	דגמים של מפגשים
7-8	דגם 1: בתי ספר תאומים .....
	דגם 2: מפגשים בדגש משולב .....
9	דוגמה א: עת"ד ישראלי .....
9-10	דוגמה ב: זרעים של שלום .....
11	דוגמה ג: אח לדרך – מסע של חמ"ד .....
12	דגם 3: מפגשים על פי תקנת המפגשים .....
13	המלצות לתכנים פדגוגיים של מינהל חברה ונוער .....
	הפעלות בחוברות מינהל חברה ונוער
14	מערכי פעילות מתוך החוברת איך ביחד .....
14	מערכי פעילות מתוך החוברת פסיפס .....
15	מערכי פעילות מתוך החוברת הידברות .....
16-17	נספח: דפוסי ניהול של שונות תרבותית .....

דבר מנהל מינהל חברה ונוער

הפסיפס הישראלי המתהווה אינו גזרה – אלא הזדמנות אדירה. הוא טומן בחובו עושר תרבותי, השראה, אנושיות ורגישות. אסור שהסדר הישראלי החדש ידחוף אותנו להיבדלות ולהיפרדות. אסור לנו לוותר על תפיסה של ישראליות. עלינו לפתוח את שעריה, ולהרחיב את שפתה.

(ראובן ריבלין, נשיא המדינה, נאום בכנס הרצליה לקראת שנה לכהונתו, 7.6.2015)

***

תכנית **מפגשים** בחברה הישראלית- מינהל חברה ונוער

החברה הישראלית היא חברה רבת תרבויות, המורכבת ממספר רב של קבוצות אתניות שונות. ההפרדה בין הקבוצות באה לידי ביטוי בסביבות המגורים, בייצוג הפוליטי ובחינוך. לעתים קרובות, תלמידי זרם אחד אינם מכירים תלמידים מזרמים אחרים ואינם נחשפים לעולמם התרבותי. היעדר היכרות הדדית מוביל לריחוק ולזרות, וכתוצאה מכך מתפתחות דעות קדומות ועמדות גזעניות, מתעצמים חששות ופחדים ונוצרות עוינות ותחרות בין המגזרים השונים.

אחת הדרכים לצמצום הניכור ותחושת האיום ההדדית ולמיגור סטיגמות ודעות קדומות היא קיום **מפגשים יזומים בין קבוצות שונות בחברה הישראלית, על בסיס תודעה ששונות אינה בהכרח איום, היוצר שנהא, אלא הזדמנות לעושר תרבותי.**

מינהל חברה ונוער יזם **מפגשים מתמשכים ותהליכיים**, המזמנים שיתוף פעולה בין חברי הקבוצות והמקדמים את יכולתם של המשתתפים לנהל מחלוקת ולהתמודד עם מסרים מורכבים. המפגשים מובילים ליצירת אמון הדדי בין הקבוצות השונות ולפיתוח שפה משותפת, המבוססת על כבוד, על סובלנות, על תרומה הדדית ועל מחויבות משותפת לעתיד המדינה והחברה.

להלן חוברת המתארת הנחות יסוד, עקרונות פדגוגיים, דגמי מפגשים, מערכי פעילות בנושא ועוד. מקווה שתמצאו בה ערך ותעשו בה שימוש. בעת הזו, חובה עלינו אנשי החינוך, להוריד את החומות המפרידות בין אוכלוסיות ישראל השונות, ולייצר את המכנה המשותף הישראלי הממלכתי, בין השאר דרך המפגש וההיכרות המתמשכת.

דני רוזנר

מבוא

מערכת החינוך בישראל מפוצלת לארבעה זרמים נפרדים: החינוך הממלכתי, החינוך הממלכתי-דתי, החינוך הערבי והחינוך החרדי. כל זרם, על גווניו השונים, מחנך את תלמידיו בהתאם לתפיסת עולמו החברתית, התרבותית והדתית. לעתים קרובות, תלמידי זרם אחד אינם מכירים תלמידים מזרמים אחרים ואינם נחשפים לעולמם התרבותי.

היעדר היכרות הדדית מוביל לריחוק ולזרות, וכתוצאה מכך מתפתחות דעות קדומות ועמדות גזעניות, מתעצמים חששות ופחדים ונוצרות עוינות ותחרות בין המגזרים השונים. לפיצול זה יש השלכות הרות גורל על הסולידריות החברתית והאזרחית במדינת ישראל ועל תודעת השותפות באחריות לקיומה ולרווחת אזרחיה. יש בכך פגיעה במרקם החיים המשותף, בחוסנה של החברה הישראלית ובלכידותה.

למערכת החינוך יש תפקיד מרכזי בצמצום המתחים בין הקבוצות וביצירת אקלים חברתי של קבלה, של סובלנות ושל כבוד הדדי לשם יצירת חברת מופת סולידרית ומלוכדת. אחת הדרכים לצמצום הניכור ותחושת האיום ההדדית, ולמיגור סטיגמות ודעות קדומות, היא קיום **מפגשים יזומים בין הקבוצות השונות שבחברה הישראלית, על בסיס התודעה ששונות היא לאו דווקא איום היוצר שנאה אלא הזדמנות לעושר תרבותי.**

הניסיון מוכיח שהמפגשים מגשימים את ייעודם כאשר הם מתקיימים לאורך זמן, משלבים התנסויות חווייתיות ולמידה, ומכוונים לראייה משותפת של העתיד וליצירת "סיפור ישראלי משותף" מתוך כבוד לנרטיבים קהילתיים ייחודיים.

לפיכך המפגשים יהיו **מתמשכים ותהליכיים**, ויזמנו שיתוף פעולה בין חברי הקבוצות בהתייחסות שיש בה שוויון וכבוד הדדי. המפגשים יקדמו את יכולתם של המשתתפים לנהל מחלוקת ולהתמודד עם מסרים מורכבים. המפגשים יובילו ליצירת אמון הדדי בין הקבוצות השונות ולפיתוח שפה משותפת, המבוססת על כבוד, על סובלנות, על תרומה הדדית ועל מחויבות משותפת לעתיד המדינה והחברה.

הנחות ייסוד*

- המפגש עם האחר וההיכרות עמו מובילים לבחינה מחודשת של עמדות ושל סטריאוטיפים.
- חוויית המפגש מחזקת במשתתפים את ההכרה כי ניתן לקיים דיאלוג מכבד, המאפשר למידה הדדית, צמיחה ושינוי.
- המפגש מאפשר חידוד הזהות העצמית דרך הכרת זהותו של השונה – ברמה אישית, חברתית, תרבותית ולאומית.
- ההתנסות במפגש מאפשרת פיתוח דרכי התמודדות עם אתגרים חברתיים ותרבותיים ברמה האישית, הקהילתית והלאומית.

מטרות המפגשים

- היכרות עם ה"אחר" בחברה הישראלית ובעם היהודי.
- חינוך לסובלנות, לכבוד הדדי ולקבלת השונה.
- צמצום דעות קדומות וחששות הדדיים ומניעת אלימות וגזענות.
- פיתוח הבנה בדבר הצורך במציאת שפה משותפת ובראיית עתיד משותפת.
- איתור מכנים משותפים וחיזוקם.

* ראו בנספח: דפוס ניהול של שונות תרבותית

אוכלוסיות יעד

- קבוצות ממגזרים שונים: יהודים דתיים, חילוניים, חרדים; ערבים מוסלמים, נוצרים; דרוזים; צ'רקסים.
- קבוצות מאזורים גיאוגרפיים שונים.
- מורים, מחנכים ובעלי תפקידים במערכת החינוך.
- תלמידי חטיבות הביניים והחטיבות העליונות.
- תלמידי החינוך הרגיל והחינוך המיוחד.
- בני נוער במסגרות קהילתיות.
- חניכי מסגרות על-תכניות ממוסדות.

עקרונות פדגוגיים לתהליך המפגשים

1. **הצהרה** – כבסיס לכל תהליך הפגשה, יש לוודא ששתי הקבוצות מצהירות על מחויבות לתהליך המפגש ולהתייחסות סובלנית ומכבדת זו כלפי זו. מחויבות זו תהיה מעוגנת בחזון החינוכי של כל מוסד ובאמנה משותפת לשני המוסדות הנפגשים ביניהם.
2. **שותפות** – הצוותים החינוכיים של שתי קבוצות המפגש יבנו במשותף כל תכנית של מפגשים בהתאם לצרכים ולרצונות שלהם.
3. **רצף** – למפגשים תהליכיים יש ערך רב. לכן חשוב לבנות תכנית תהליכית, שלפיה בני הקבוצות השונות נפגשים ארבע עד שמונה פעמים במשך שנתיים. בין המפגשים תתקיים רציפות מבחינת הרכב המשתתפים, התכנים ולעתים גם המתודה. לדוגמה: סמינריונים, טיולים שנתיים משותפים, טקסים משותפים, בתי מדרש משותפים, מעגלי שיח משותפים במועדים קבועים במהלך השנה, התנסות משותפת במעורבות חברתית, לימוד משותף של יחידת לימוד.
4. **תהליך** – בכל תכנית מפגשים יתקיים תהליך שנתי שיכלול שלושה מרכיבים: מפגשי הכנה לכל קבוצה בנפרד, מפגשים בין הקבוצות, מפגשי סיכום ורפלקציה לכל קבוצה בנפרד.
5. **הקבלה** – כדי שהצוות החינוכי ישמש מודל ראוי, עליו לעבור התנסויות דומות לאלו שיעברו בני הנוער, כולל תהליך בירור אישי וערכי, התנסות בחוויית מפגש בין הצוותים החינוכיים של שתי הקבוצות לפני הפגשת בני הנוער וכן מפגשים של עיבוד ורפלקציה.

מדינת ישראל
משרד החינוך

מינהל חברה ונוער

6. **הנחייה** – חשוב שאת המפגשים, הן מפגשי הצוותים החינוכיים הן מפגשי התלמידים, ינחו מנחים מיומנים המוכשרים ייעודית להנחיית מפגשים ולעבודה חינוכית עם קבוצות שיש ביניהן שונות גבוהה. חשוב שבכל מפגש ישתתפו מנחים המזוהים עם כל אחת מהקבוצות הנפגשות.
7. **הכנה** – הכנת כל קבוצה בנפרד למפגש, גם של הצוות החינוכי וגם של המשתתפים, חשובה לא-פחות מהמפגש עצמו. כל קבוצה חייבת לעבור תהליך של בירור זהות, ערכים ותפיסות, של פיתוח כישורי שיח, הקשבה והתבטאות בשפה ראויה, ושל חיזוק מיומנויות אישיות להתמודדות עם המפגש עם האחר.
8. **למידה התנסותית** – כל פעילות של הכנה למפגשים, של המפגשים עצמם ושל הסיכומים הרפלקטיביים תעשה בהתאם לעקרונות הפדגוגיה החברתית, במתכונת של **למידה פעילה וחוייתית**, המערבת רגש, התבוננות, חשיבה ויישום.
9. **רפלקציה** – בעקבות כל מפגש בין הקבוצות השונות, הן בין בעלי התפקידים הן בין בני הנוער, יתקיים מפגש של סיכום ועיבוד רפלקטיבי, שמטרתו להעלות למודעות תהליכים שהתרחשו במפגשים עצמם, להמליל ולהמשיג אותם, להפיק לקחים ומסקנות אישיות וקבוצתיות.
10. **יישום** – רצוי שכל תהליך הפגשה יסתיים במיזם משותף של המשתתפים שיסכם את התהליך ושייתן ביטוי לתפוקותיו, כגון: פרויקט קבוצתי במעורבות חברתית, כתיבת נייר עמדה, העלאת הצגה, תערוכה או מופע משותף, טורניר ספורט, יוזמה של יחידת לימוד ייחודית משותפת.

דגשים במפגשים

1. מפגשים בדגש תרבותי - דיאלוגי

מטרה מרכזית: בירור זהות, ערכים ותפיסות עולם, חיזוק ראיית האחר כאדם ופיתוח אמפתיה כלפיו, דיון בחברת עתיד משותפת ובמציאת דרכים לחיים בצוותא.

דרכי פעולה מרכזיות: המפגשים יתקיימו במתכונת של קבוצות שיח שאותן מנחים נציגי הקבוצות השונות, במתן תשומת לב מרבית להיכרות אישית בין המשתתפים ולפיתוח מיומנויות של ניהול שיח מכבד המאפשר קידום דיאלוג בנושאים שנויים במחלוקת בין הקבוצות. המשתתפים ישתפו בסיפורי חיים המשקפים את זהותם האישית, המשפחתית, התרבותית והלאומית.

2. מפגשים בדגש חברתי-חוייתי

מטרה מרכזית: היכרות הדדית, הפחתת דעות קדומות, פיתוח קשרים אישיים וחברתיים בין המשתתפים וחיזוק המחויבות המשותפת לחברה ולמדינה.

דרכי פעולה מרכזיות: המפגשים יתנהלו לאורך זמן, על בסיס התנסויות חוייתיות משותפות ומיזמים משותפים של מעורבות חברתית-אזרחית, במתן תשומת לב מרבית לאינטראקציות החברתיות בין המשתתפים.

3. מפגשים בדגש לימודי

מטרה מרכזית: פיתוח תהליכי למידה בנושאי תוכן משותפים ורלוונטיים והפקת תוצרי למידה משותפים לשם יצירת שיתופי פעולה ולשם שיפור היחסים בין הקבוצות.

דרכי פעולה מרכזיות: זיהוי תחומי עניין משותפים, פיתוח תכניות למידה משותפות, ביצוע משימות משותפות ויצירת הזדמנויות ללמידה משותפת פנים אל פנים ומרחוק.

דגמים של מפגשים

דגש לימודי	דגש חברתי חוויתי	דגש תרבותי דיאלוגי
דגם 1: בתי ספר תאומים		
דגם 2: מפגשים תהליכיים בדגש משולב		
	דגם 3: מפגשים ע"פ תקנת המפגשים	

דגם 1: בתי ספר תאומים – מפגשים מתמשכים, תהליכיים ויזמיים בדגש משולב: חברתי - חוויתי, תרבותי - דיאלוגי ולימודי

מודל בתי ספר תאומים הוא יוזמה חדשה של משרד החינוך. יוזמה זו נועדה לפתח תחושת מחויבות משותפת והדדית ללכידות החברתית ולאזרחות המשותפת במדינת ישראל באמצעות יצירת מרחבים חינוכיים משותפים (בתי ספר אחים / תאומים) בין שני מוסדות חינוך לפחות, ממגזרים שונים,¹ שיקדמו אורח חיים משותף לאורך זמן במרחב הלימודי, החברתי והתרבותי.

את היוזמה מובילים במשותף המטה לחינוך אזרחי במזכירות הפדגוגית ומינהל חברה ונוער.

הנחות הייסוד:

1. גיבוש אורח חיים משותף לטווח ארוך בכל מעגלי החיים של בית הספר תורם ליצירת יחסים המבוססים על אמון, על שותפות ועל מעורבות אזרחית משותפת. כל זאת מתוך מחויבות להפריה הדדית, התפתחות אישית וחברתית והתנסות במימוש ערכים שונים, כמו: מתן כבוד לשונה, הכרת תרבותו של האחר ומורשתו, קבלת האחר, מעורבות חברתית ועוד.

2. שיתוף פעולה בתחומי עניין משותפים יוצר מפגש טבעי, ענייני ומקדם, כשהמבדיל אינו מכשול.

¹ ייתכנו שילובים מגוונים – בתי ספר מהמגזר החילוני, החרדי, הדתי, הדרוזי, הצ'רקסי, הבדואי, הערבי.

3. קיומה של תכנית מערכתית במרחב הלימודי, החברתי והתרבותי בבית הספר ובקהילה, המשתפת את כלל באי בית הספר, יאפשר שינוי בתפיסת האחר ויטמיע הרגלי פעילות משותפת.

4. השונות שבין בתי הספר ושבין האוכלוסיות המשתתפות תצריך יצירת מודלים ייחודיים לכל צמד, או לכל שלושה, בתי ספר – מודלים שיקדמו חיים משותפים במרחב הציבורי בהתאמה לייחודיות אוכלוסיית בתי הספר: תלמידים, מורים והורים. גיבוש אורח חיים משותף ועיסוק בעתיד, בהסכמה על תחומי עניין משותפים, ישמשו תשתית חיונית ליצירת תחושה של חיבור אפשרי ומקדם.

עקרונות פדגוגיים – מאפייני המסגרת של התכנית ודרך הפעולה המוצעת

- בתי ספר שייבחרו להשתתף בתהליך יפעלו כרשת חינוכית.
- בתי ספר שישתתפו בתכנית יתחייבו למהלך רב-שנתי, למשך שלוש שנים לפחות, שבמהלכן יקבלו הדרכה. עם תום שלוש השנים, בתי הספר יוכלו להמשיך בתכנית בכוחות עצמם.
- בית הספר ישאף לשילוב כל הצוות החינוכי בתכנון התכנית וביישומה.
- בתי ספר שייבחרו להשתתף בתכנית יפנו זמן ללמידה של הצוות לאורך השנה הראשונה.
- בתי ספר שייבחרו להשתתף בתכנית יוגדרו כבתי ספר בניסוי למשך שלוש שנים לפחות.
- תלמידים בעל-יסודי יהיו שותפים בתהליכי ההחלטות לקראת גיבוש התכנית.
- בתי הספר יפעלו לשילוב ההורים בתהליכי ההחלטות.
- בתי הספר יפעלו לשילוב הקהילה בתכנון תכנית העבודה המשותפת ובביצועה, כגון: רשות מקומית, יחידות נוער, תנועות נוער ועוד.
- בתום שנת הלמידה והתכנון של הצוותים, תוגש תכנית עבודה רב-שנתית לאישור הוועדה המלווה של בתי הספר.
- התכנית תתייחס ליעדים ולפעולות ברמת כיתה, שכבת גיל ובית הספר כולו, במשך כל שנות לימודיו של התלמיד בבית הספר. בתכנית יבואו לידי ביטוי שלושת המרחבים: הלימודי, החברתי והתרבותי. לבתי הספר תינתן אפשרות ליצור תכנית ספירלית בהתאם למאפיינים של בתי הספר ולצורכיהם. בשנה הראשונה, הפעילות תתייחס לשני מרחבים לפחות מתוך שלושת המרחבים.

דגם 2: מפגשים תהליכיים מתמשכים בדגש משולב: חברתי - חוויתי ותרבותי – דיאלוגי

דוגמא א': עתיד ישראלי – מספרים סיפור ישראלי משותף

עקרונות:

1. **מפגשים מתמשכים** – תהליך של שנתיים לפחות. מומלץ לבחור בקבוצות הקרובות גאוגרפית (תיאומים והסעות).
2. **מינימום ארבעה מפגשים** בשנה. מומלץ לבצע תוספת של מפגשים וירטואליים.
3. **הכשרה והתנסות מקדימה של הצוות החינוכי.**
4. **תהליכי מדידה והערכה** (בדיקת עמדות לפני התהליך ולאחריו של הצוות החינוכי ושל המשתתפים).
5. **כתיבת תכנית עבודה לתהליך ההיכרות והמפגשים הכוללת שלושה מרכיבי חובה:**
  - א. **כיף וחוויה** – טיול, ספורט, מוזיקה, שיחה, התנדבות וכו', היכרות בלתי-אמצעית.
  - ב. **עיסוק בזהות** (קהילתית וממלכתית) – עם עצמי ועם האחר, עיסוק בזהות ישראלית משותפת.
  - ג. **עיסוק בעתיד** – יצירת תמונת עתיד משותפת, ישראל 2048 (מאה שנה למדינה).
6. **"צביעת" פעילויות קיימות** לטובת ימי שיא משותפים (טיול, סמינר, התנדבות וכו').
7. **הצגת תוצרי המפגשים** בנושא תמונת העתיד המשותף ב"שבוע עתיד ישראלי" בחודש יוני בסיום כל שנה (תערוכות, שירים, סרטונים, התנדבויות, ניירות עמדה וכו').
8. **התחייבות לגיוון הצוות החינוכי ולשילוב דוגמות ונרטיבים מכלל אוכלוסיות ישראל** בתכניות ההדרכה.

דוגמא ב': זרעים של שלום

ארגון "זרעים של שלום", שהחל לפעול בקיץ 1993, מפגיש בין בני נוער בגילאים 13-15 מאזורים קונפליקטואליים לשם לימוד דרכי ניהול מחלוקת ללא אלימות. בכל קיץ, יוצאים כ-120 נציגים מישראל לשני מחנות במדינת מיין שבארצות-הברית, הרחק מאזורי הקונפליקט, ושם נפגשים ופועלים בצוותא עם בני נוער ממצרים, מהרשות הפלסטינית, מירדן, ממרוקו, מקטאר, מטוניס, מתימן ומארצות-הברית, מיוון, מטורקיה,

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

מקפריסין וממדינות הבלקן. בשנים האחרונות הצטרפו גם בני נוער מהודו, מפקיסטן ומאפגניסטן.

מטרות המחנות:

- קיום מפגש והיכרות בין בני נוער מתרבויות שונות וממדינות שונות. היכרות עם השונה וחיפוש מכנה משותף, בניית אקלים ייחודי לבני נוער מגילאים דומים.
  - קיום דיאלוג בנושאי אקטואליה בין בני נוער. הכרת מגוון תרבויות, דתות ואמונות.
  - פיתוח הבנה וסובלנות לאחר ולשונה.
  - קיום מפגש עם אנשי ממשל, עם שגרירי המדינות השותפות ועם מקבלי החלטות בבית הלבן ובקונגרס בארצות-הברית.
- לאחר מיונים קפדניים והכנה אינטנסיבית בישראל, הנציגים יוצאים למחנות בארצות-הברית ומשתתפים בדיונים ובשיחות בנושאי דו-קיום ושלום וכן בפעילויות חווייתיות הכוללות הפגה, ספורט, אמנות ומדיה.
- המשתתפים יוצרים קשרים אישיים ביניהם, לומדים על מנהגים שונים, שומעים סיפורים אישיים ובהדרגה לומדים להכיר את העמים השכנים ומשנים עמדות ביחס ל"אויב".

דוגמא ג': אח לדרך – מסע של חמ"ד

יזמה של מנהיגות הנוער בחמ"ד, "הקהל למען ציון", למפגשים בין מוסדות שונים במערכת החינוך הממלכתי-דתי לחיזוק הקשרים החברתיים, להיכרות ולשיח. התכנית מיועדת לתלמידי כיתות י'-י"א בתיכוני החמ"ד.

מטרות המפגשים:

1. ליצור ברית מוסדות תאומים בין מוסדות שונים בחמ"ד.
2. לפתח דיאלוג חינוכי בין צוותי מורים מקהילות שונות וממוסדות שונים בחמ"ד.
3. לתת לתלמידים הזדמנות להכיר עולם חברתי חינוכי שונה מהמוכר להם בצורה מאורגנת ובהנחיית צוות בית הספר.
4. לחזק את המודעות של תלמידי החינוך העל-יסודי למגוון הקהילתי ולמגוון הזהויות הקיימות בחינוך הדתי.
5. לעורר את התלמידים לאחריות חברתית ולמעורבות חברתית פעילה בקהילתם ובקהילות ישראליות אחרות.
6. לעורר את התלמידים לעסוק בסוגיות שעל סדר היום האישי והציבורי בישראל מתוך היכרות אישית.
7. לעורר את התלמידים לעסוק בסוגיות מעצבות זהות בהקשר ישראלי ציוני-דתי רחב.

דגם 3: מפגשים מתמשכים בדגש תרבותי – דיאלוגי ע"פ תקנת המפגשים

תקנת המפגשים קובעת קריטריונים לתמיכה בארגונים חינוכיים המקיימים מפגשים בין תלמידים בגילאי כיתות ז' עד י"ב וכן בני נוער וצעירים בגילאי טרום צבא, עד גיל 21, מזרמים חינוכיים או ממגזרים שונים, כגון: ערבים, חרדים, דתיים-לאומיים, חילוניים וכיוצא באלה.

מטרות:

א. להביא להיכרות עם ה"אחר" ביצירת דיאלוג בין בני נוער וצעירים ממגזרים שונים, בעלי רקע שונה וזהויות שונות.

ב. לקדם הבנה, סובלנות והדדיות בחברה הישראלית כבסיס לחברה דמוקרטית, מכילה ושוויונית.

במהלך השנה, מתקיים רצף של לפחות ארבעה מפגשים. לעתים קרובות, ימי לוח (כגון: יום הזיכרון ליצחק רבין, יום הסובלנות, יום זכויות האדם, היום הבינלאומי למאבק בגזענות, יום האחדות, תשעה באב) משמשים גורם מזמן לשיח, למפגש או להכנה של טקס משותף.

המפגשים מתקיימים במתכונת בתי מדרש, מעגלי שיח, מרחב פתוח, קבוצות דיון, סיורים משותפים, יזמות חברתית משותפת וכדומה. לרוב, שני מנחים המייצגים את המגזרים הנפגשים מנחים את המפגשים בהנחיה משותפת.

דרכים להפעלת תקנת המפגשים

	משך כל מפגש	מספר משתתפים	סוג פעילות	אוכלוסיית יעד
סה"כ 16 שעות בשנה לכל משתתף, כולל מפגש הכנה (למורים ולתלמידים) ומפגש סיכום.	2-8 שעות	15-30	סדנה – לימוד מקורות, דיון ומשחקי עמדות	תלמידים
		17-30	סיור לימודי – העוסק באתגרים חברתיים	
	יומיים, מתוכם לפחות 10 שעות סדנה.		סמינר	
	2 שעות לפחות	10-30	מפגשי דיאלוג	מורים וצוותי חינוך
	3 שעות לפחות		מפגשים לחיבור לחוויות התלמידים	

המלצות לתכנים פדגוגיים להכשרת הצוותים

- רקע תאורטי: גישות שונות בחינוך לסובלנות ולרב-תרבותיות בארץ ובעולם.
- בירור הזהות האישית, הקהילתית והממלכתית לגיבוש זהות ישראלית משותפת.
- סובלנות, פלורליזם ויחס לשונה ולאחר בקהילה ובחברה.
- בירור מושגים ותיאוריות הקשורים בחברה רב-תרבותית ובהגדרת שונות חברתית (לדוגמה: דעות קדומות, גזענות, סטריאוטיפים, אפליה, לאומיות ולאומנות).
- ניתוח אירועים ורכישת כלים להתמודדות עם אירועי גזענות במעגלי הפעילות והחברה.
- רכישת כלים מובנים לניהול שיח רגשי, חברתי וערכי המאפשר דיאלוג מצמיח.
- משוב ושיח רפלקטיבי לאורך התהליך.
- יצירת תמונת עתיד משותפת בישראל לשנת 2048 (מאה שנה להקמת המדינה).

הפעלות בחוברות מינהל חברה ונוער

מערכי פעילות מתוך החוברת איך ביחד

מבוא: בזכות השותפות

מבוא ושאלון הכנה למפגש

הפעלה מס' 1: מי אני, מה אני מביא עמי למפגש

הפעלה מס' 2: חוויות

הפעלה מס' 3: התרבות היהודית-ישראלית שלנו

הפעלה מס' 4: שורשים

הפעלה מס' 5: מה הם חושבים עליי

הפעלה מס' 6: חששות ותקוות

הפעלה מס' 7: תיאום ציפיות

****

מערכי פעילות מתוך החוברת פסיפס

הכנת הצוות החינוכי לקראת מפגשים בין אוכלוסיות

מי אנחנו – מפגש תרבות

לקראת מפגש

ביום שאחרי – עיבוד המפגש

מה רואים

ביחד רואים יותר

הכבוד בראייה רב-תרבותית

****

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

מערכי פעילות מתוך החוברת הידברות כל המערכים מתורגמים גם לערבית

הפעלות פתיחה

הידברות מהי
אמרו את זה קודם

פרק א: קונפליקטים ביחסים בין בני אדם

דברים שרואים משם לא רואים מכאן
במבט שני
פנים אחרות
החיים כפרשנות
התפוז
שכנים
אדם וכיסא
מי מפחד משינוי

פרק ב: נורמות התנהגות בנושאים שנויים במחלוקת בחברה

דמוקרטיה מקוטבת
חיים ומוות ביד הלשון
להפיגין – כיצד
שבויי מחאה
כללי המשחק וקווים אדומים
הדילמה של עמוס

פרק ג: מכנים משותפים בחברה הישראלית

יש קונצנזוס – הפעלה למנחים
נא להכיר – ישראל שלנו
משלחת ייצוגית
והנוער מה הוא אומר
נתיבי הידברות
על מה אנו מסכימים

נספח:

דפוסי ניהול של השונות התרבותית²:

ניתן להבחין ב-6 דפוסים עיקריים של ניהול שונות. בארבעת הראשונים יש התייחסות היררכית לתרבויות השונות, כלומר תפיסה של אחת עדיפה או גבוהה יותר מאחרות, בשתי האחרונות ההתייחסות לתרבויות האחרות היא סימטרית.

1. **בידול הפלייתי (Segregation)** - הדוגמה המובהקת ביותר היא מדיניות האפרטהייד בדרום-אפריקה המבוססת על דירוג ערכי גבוה של התרבות השלטת של הלבנים לעומת התרבות הנחותה של השחורים ועל הפרדה פיזית בין לבנים ושחורים.

שלושת הדפוסים הבאים מתנגדים להפרדה בין קבוצות תרבות שונות. שלושתם דוגלים בעירוב של אנשים/ילדים מקבוצות תרבות שונות ובאי-אפליה של יחידים בגלל הרקע התרבותי שלהם, עם זאת, שלושתם תופסים תרבות אחת כעדיפה על פני האחרות והתנאי לשוויון הזדמנויות לאנשים מקבוצות תרבות שונות הוא שיזנחו את תרבויות-המוצא שלהם ויאמצו את התרבות הדומיננטית, העדיפה לכאורה.

2. **הטמעה גלויה (Assimilation)** – גישה זו מוכרת מימי "כור ההיתוך" של תקופת היישוב והעשורים הראשונים של מדינת ישראל, תקופה שהתאפיינה בחתירה ליצירת קולקטיב הטבוע בחותם אחידות תרבותית לכאורה. בפועל הייתה זאת מדיניות היררכית מובהקת, באשר מדובר בגישה המצהירה בגלוי כי תרבותה של הקבוצה הדומיננטית עדיפה על פני כל האחרות, ודוגלת באימוצה על ידי כולם: "דבר עברית" – זאת הייתה התביעה שהופנתה אל העולים מתוך כוונה שיתכחשו לתרבות המוצא שלהם, יזנחו את שפת אמם.

3. **פלורליזם חולף (Transitory Pluralism)** – גישה זאת חותרת לאימוצה של התרבות הדומיננטית על ידי כולם, אבל בלי לדרוש שהדבר יעשה מיידית. למשך תקופת מעבר היא משלימה עם כך שמהגרים יוסיפו להשתמש בשפת המוצא שהם ולהחזיק במאפיינים תרבותיים אחרים שלהם, אבל רק בתקופת המעבר. בגישה זאת, היחס אל הדו-לשוניות הוא כאל חיסרון ולא כאל נכס, אין התייחסות לתרומה של שפת המוצא להמשכיות של הזהות האישית-תרבותית של הצעירים, לאחדות המשפחה ולקיומה של תקשורת בין-דורית בתוך המשפחה המהגרת. מצפים לרגע שהעולה יוכל "להסתדר" בעברית.

² על פי: סבר, ריטה (1998), בוללים או שוזרים - מסגרת מושגית לבחינת סוגיות של רב תרבותיות, בתוך: בטאון לחינוך מבוגרים כרך 7, עמ' 45-54.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

4. **רב-תרבותיות שיירית (Residual Multiculturalism)** – זו גישה שדוגלת בשימור מרכיבים היקפיים של תרבויות המוצא השונות, כמו מנהגים אתניים, פולקלור, לבוש, ריקוד, מאכלים ורואה באימוצם של מרכיבים אלה הוכחה לסובלנות וקבלה של תרבויות אחרות. לדוגמה, המטבח הישראלי מתגאה בצירופים שונים. אבל מעבר למרכיבים האתניים או הפולקלוריסטיים האלה, הגישה הזאת תובעת מבניהן של הקבוצות הלא-דומיננטיות ויתור על מרכיבים גרעיניים של תרבותם, למשל: שפת המוצא, תפיסות חינוכיות, שיטות הוראה, דפוסי המשפחה, דפוסי הפנאי – לטובת הדפוסים היותר "מתקדמים" של התרבות הדומיננטית בארץ

5. **פלורליזם מצרפי (Federative Pluralism)** – בין פלורליזם ובין רב תרבותיות יש הרבה מן המשותף ובכל זאת יש ביניהם הבדל שחשוב להבחין בו: פלורליזם מתייחס לפדרציה של מרכיבים לא-דומים, כמו הקנטונים הלשוניים בשווייץ, שאינם מדורגים היררכית וכולם שווים במיצב ובזכויות וכל אחד מהם יכול לקיים ולפתח את תרבותו הייחודית. עם זאת, המרכיבים השונים מונחים זה בצד זה בלי להתערב זה בתוך זה ובלי להשפיע זה על זה, כמו בפסיפס.

6. **שזירה רב-תרבותית אינטראקטיבית (מודל החמין) (Interactive Multiculturalism)** - גם כאן כל קבוצה אמורה להמשיך ולפתח את תרבותה הייחודית, אבל כאן יש ציפייה שהתהליך הזה יתקיים עם אינטראקציה והשפעה הדדית בין הקבוצות והתרבויות השונות, כמו חמין. במודל זה נוצרת מידה של רב-תרבותיות גם בתוך הקבוצות השונות, חבריהן של הקבוצות הם בעלי זהות תרבותית מורכבת (כמו באוסטרליה: אוסטרלים איטלקים, אוסטרלים סינים, אוסטרלים לבנונים ועוד). גם דגם החמין חותר להעשרה הדדית הנוצרת על ידי האינטראקציה בין הקבוצות השונות ורואה בחיוב זהויות תרבותיות מורכבות ושונות.

לסיכום, בארבעת הדפוסים הראשונים יש התייחסות היררכית לתרבויות השונות שאינה עולה בקנה אחד עם רב תרבותיות אידיאולוגית. בשני הדפוסים האחרונים – דגם החמין ודגם הפסיפס - יש התייחסות סימטרית לקבוצות התרבות השונות המרכיבות את החברה. עם זאת קבוצות מיעוט או מהגרים בוחרות במודל הפסיפס ומתנגדות למודל החמין, לרוב כתגובה ללחצים מצד הקבוצה דומיננטית בכיוון של אסימילציה. במצבים שבהם ההבדלים

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

בין הגרעינים הערכיים של שתי קבוצות תרבות הם כל כך עמוקים, קשה לראות אפשרות לקיומה של איזו שהיא השפעה הדדית משמעותית. במצבים אלה נראה מודל הפסיפס כאפשרות הריאלית היחידה לקיומן של הקבוצות השונות בתוך אותה חברה.